

FILM A FILOZOFIE
II.
12. 4. 2018

Tereza Hadravová

Andrea Slováková

Katedra estetiky FF UK
tereza.hadravova@ff.cuni.cz
festival.cz

Ústav filmu a audiovizuální kultury FF MUNI
andreas@dokument-

Film # Filozofie

shrnutí

- Filozofie filmu (*aka* estetika filmu)
 - Součást filozofie umění. Ontologie filmu, čas a prostor, vymezení filmového média, autorství, emoce ve fikci, film-filozofie...
- Filozofie *prostřednictvím* a ve filmu
 - Ilustrace vs. interpretace
 - Filmy o filozofii (a filozofech/ filozofkách)
- Film *jako* filozofie (*aka* filmozofie)
 - Filmový tvůrce/ tvůrkyně jako filozof/ka
 - Potenciál filmu jako filozofického média
 - Film jako filozofující médium
 - svébytnost filmového *média*
 - *Umění* a filozofie [základní rozlišení: James Mooney]

Film # Filozofie

Thomas Wartenberg

- Extrémní anti-kinematografická filozofie

Filmy mají ve vztahu k filozofii nanejvýš pedagogickou, heuristickou funkci

- Extrémní pro-kinematografická filozofie

Filmy „existují ve stavu filozofie“ (jsou sebe-reflektivní)

- Umírněná anti-kinematografická filozofie

Filmy a filozofie mají určité postupy společné, mnohé z hlediska filozofie podstatné však nedokáží

- Umírněná pro-kinematografická filozofie

Namísto „omezených schopností filmu filozofovat“ mluví o potenciálu

Jsou filmy produkty filozoficky produktivní?

Přístup 1. – film je objektem studia, je tedy podřízen pre-existujícím filozofickým perspektivám.

„Film riskuje, že bude redukován ještě více – na soubor významů a důrazů, které mohly být identifikovány již ve scénáři, a ne jako otázky, které vychází z využití vizuálních, audio a kinematických zkušeností s pohyblivými obrazy.“

Jsou filmy produkty filozoficky produktivní?

Přístup 2. – tázat se nejenom, co může filozofie přinést porozumění filmu, ale také co může film přinést našemu pochopení filozofie.

„Jak může pochopení filmu jako jednotlivého textu, estetické tradice a sociální a historické praxe pomoci rozšíření našeho pochopení filozofické aktivity, která jde za hranici psaného a mluveného slova?“

Film a filozofie

Základní otázky

- Jaké prvky / vrstvy / prostředky filmu a filmové zkušenosti se mohou stát nositeli významu?
 - Promluvy / zvuková stopa, obrazy / střih, kamera...
 - Děj
 - Filmový prostor a čas
 - Způsob, jak se jednotlivé elementy vztahují jeden k druhému
- Jaké typy významů mohou filmy prostředkovat / vyjadřovat / formulovat?
 - Existují významy, které jsou „autenticky filmové“? Jež nelze vyjádřit jinak než prostřednictvím filmu?

Film a filozofie

Různá pojetí filozofie

- [obsah] Systém nauk, pojmů
 - „interpretativní ilustrace“ (Wartenberg)
 - Přání otcem (filozofické) myšlenky („malickismus“)
- [forma] Soubor nástrojů: myšlenkových experimentů, abstraktní myšlení, analýza
 - např. „myšlenkový experiment“
- [činnost] Skepse, znejistění, hledání, sebereflexe, způsob života – odkud se bere filozofování, co je to za činnost? , jak se vztahuje k životu?
 - Film jako prostor k meditaci

Struktura krystalu

Struktura kryształu (Krzysztof Zanussi, 1969,
Polsko, 74 min)

Kontemplativní drama ukazující setkání dvou bývalých studentů fyziky, z nichž jeden se, ne vždy poctivě, vypracoval na úspěšného kariérního vědce a druhý žije s manželkou na venkově prostým způsobem v souladu s přírodou.

3 přístupy ke vztahu F a F

Pro-kinematografická filozofická pozice

vysvětluje přístup, že film může tvůrčím způsobem ilustrovat filozofické myšlenky, ale

film může být také použitý jako myšlenkový experiment (anebo v případě avantgardy přímo předvádět vlastní estetické experimenty),

a tzv. „romantická filmová filozofie“ (Robert Sinnerbrink) vnímá film jako samostatný modus filozofické prezentace.

Stalker

Сталкер(Andrej Tarkovský, 1979, SSSR, 163min)

Existenciální sci-fi, v níž profesor (vědec), spisovatel a stalker (průvodce) putují prostorem tzv. Zóny, kde jsou možné podivné přesuny předmětů, zamotávání prostoru a jehož průzkum je odrazem vnitřních světů postav.

Skeptický přístup

John Mullarkey, Francois Laruelle

zpochybňují schopnost filmu filozofovat:

„Neschopnost filmu zachytit to, co nazýváme realitou, ukazuje na širší filozofické selhání.“

Jacques Ranciére

„platonský předsudek“: epistemologické privilegování filozofie nad uměním

(Platon ukázal filozofii a umění jako konkurující si zdroje poznání a víry. Filozofové filmu oponují: film může být zdrojem poznání a zároveň přispět k filozofii. Debata se však pořád vede o míře filozofické kapacity (potenciálu) filmu.)

Stanley Cavell

- *The World Viewed. Reflections of the Ontology of Film* (1971)
- *Pursuits of Happiness: The Hollywood Comedy of Remarriage* (1981)
- *Contesting Tears: Hollywood Melodramas of the Unknown Woman* (1996)

- *1926, působí na Harvardské uni.
- profesor filozofie a estetiky
- Tvrdí, že filozofie a film si jsou určeny

Stanley Cavell – pojetí filozofie

... existuje-li místo, na kterém může lidský duch klást otázky sám sobě, pak je to filozofie. A cokoli, co podporuje, aby k takovému sebezpytování došlo, je filozofie.

Filozofie je pro mě neodmyslitelně záležitostí zastavení a obrácení, opětovného procházení... výzvy k obratu a návratu... filozofie jako určité vnímavosti, jako v první řadě ne-mluvení.

Jaký je smysl něčeho, co máme přímo před očima a co přesto nevidíme. ... Film dokáže ono „vše, co máme před očima“ zdramatizovat.

Film je fascinován, či dokonce přímo prahne po nahodilém a vedlejším, po nevyjádřitelném bezpočtu možností katastrofy či štěstí, kterým je lidská existence podřízena.

Martin Heidegger

Bytí a čas (Sein und Zeit, 1927)

- Jeden z nevlivnějších (a nejintenzivnějších) filozofických textů XX.století
- Ovlivnil např. Sartra, Derridu, Gadamera
- Jazyková zvláštnost – na hraně vyjádřitelnosti
- Otázka, jak je možné vůbec začít filozofovat, odkud lze začít „ptát se po bytí“
- Před-porozumění, pobyt, bytí jsoucna, se kterým se setkáváme v našem okolí

1889-1976

Německý filozof

1833-34 – rektor univerzity ve
Freiburgu

Fenomenologie, existencialismus

Frigo na mašině

The General (Buster Keaton, 1926, USA, 67 min)

Nejslavnější film Bustera Keatona, akrobata s kamennou tváří zvaného Frigo. Ve filmu ztělesňuje malého strojevůdce Johnnieho, jenž během války Severu proti Jihu zachraňuje ukradenou lokomotivu s Annabelle, svou dívkou, na palubě.

Jak filmy filozofují

- Objasňují teoretické problémy vnímání, reprezentace či pochopení
- Ukazují konceptuální anebo morální významy různých druhů filmových narativů
- „Překládají“ filmovou reprezentaci do forem filozofické argumentace
- Analyzují estetický „materiál“, jež nesou různé žánry a konvence

Jak filmy filozofují

Příklady možností, jak „praktikovat“ film-filozofii tak, že je vzájemně přínosná pro filozofii i filmová studia:

Jak kognitivističtí filmoví teoretikové přistupují k filozofii mysli a vnímání (perception) a k neurovědám, aby analyzovali zkušenost se sledováním filmu;

Zapojení přemýšlení konkrétního filozofa (v této knize Cavell, Adorno, Merleau-Ponty);

Více syntetický přístup, v němž dominují témata a otázky více než metoda.

Faksimile života

Facs of Life (Silvia Maglioni, Graeme Thomson, 2009, Velká Británie Francie Itálie, 115min)

konceptuálně a poeticky mapuje trajektorie lidí, kteří prošli laboratoří myšlení vedenou Gillesem Deleuzem v Centre Expérimental Universitaire de Paris 8 – Vincennes v letech 1969-1980

Jak filmy filozofují

Avantgardní filmy: mnozí avantgardisté sami navrhnou filmovou teorii.

Nevidět fil. potenciál pouze v narativu; nenarativní aspekty filmu mohou předkládat filozofická tvrzení anebo navrhnout filozofické hypotézy.

Některé filmy mohou být označeny za teoretické v tom smyslu, že vtělují filozofickou teorii, jejíž postuláty jsou nejlepším vysvětlením pro interpretaci filmu.

Strukturální film aspiruje na to být „kinematografickou reprodukcí lidské mysli“.